

Meddommer?

Syv spørsmål og svar for deg som skal dømme

1 Hvorfor du?

Når du blir innkalt til å være meddommer skjer det etter en trekning med utgangspunkt i meddommerlister valgt av hvert kommunestyre i landet. Til sammen 50 000 personer står på slike lister i Norge. Ut fra en lang og stolt tradisjon bygger vårt rettssystem på en overbevisning om at alminnelige borgeres deltakelse i straffesaker både gjør rettsavgjørelsene bedre, sikrer demokratisk kontroll med den dømmende makt og bidrar til at domstolene blir forankret i folket. At akkurat du er valgt ut til å representere befolkningen, viser at du er vist stor tillit – og tar et stort og viktig samfunnsansvar.

Du har en avgjørende rolle i retten. Som meddommer skal du være med på å ta avgjørelser, og din stemme teller like mye som fagdommerens. Fagdommeren har juridisk utdanning og erfaring. Du skal bruke din livskunnskap og erfaring. Om dommernes bakgrunn er forskjellig, vil det for alle dommere gjelde visse krav og forventninger. De temaene som blir tatt opp i det følgende, er det særlig viktig at du er oppmerksom på.

2 Inhabilitet – hva må sjekkes før rettssaken begynner?

Som meddommer vil du få tilsendt innkalling og av og til saksdokumenter før du skal møte i retten. Sjekk da snarest om du kjenner noen av de navnene som fremgår av papirene du har fått tilsendt, og gi beskjed til retten om dette er tilfelle. Når du møter i retten, vil fagdommeren gå gjennom navnene på alle som er involvert i saken. Dersom du blir oppmerksom på navn du har eller har hatt en tilknytning til, er det viktig at du gir beskjed om dette. Selv om tilknytningen kan fremstå som løs og lite personlig etter din vurdering, er det viktig du tar det opp slik at inhabiliteten din kan bli vurdert. Du kan også bli inhabil – det vil si at du ikke kan være dommer i saken – av andre grunner. Har du ytret deg om den konkrete saken eller en lignende sak, for eksempel i sosiale medier, kan det gjøre deg inhabil. Blir inhabilitet konstatert etter at saken er godt i gang, eller etter at den er ferdig, må hele saken gjennomføres på nytt med nye dommere. Det er ugreit for alle. Tenk derfor nøye over om det kan være grunner som gjør deg inhabil, og ta det opp med retten så tidlig som mulig.

3 Hvordan opptrer en dommer nøytralt?

En sentral forventning til alle dommere er at de opptrer nøytralt. Tenk derfor gjennom hvordan du fremstår for andre. Det gjelder både hva du har på deg i retten, kroppsspråket ditt og måten du ordlegger deg på. Det siste kan kanskje by på uvante utfordringer. Samtidig som det er viktig at du som dommer ikke brenner inne med spørsmål, er det viktig at spørsmålene ikke blir stilt slik at du tilkjennegir et standpunkt. Som dommer skal du ikke ta standpunkt før alle bevis er ført og alle argumenter er hørt. Still derfor åpne spørsmål i retten uten at det fremgår av spørsmålet hva du selv mener om noe som helst.

Å opptre nøytralt handler ikke bare om hvordan du fremstår i det ytre. Som dommer skal du gå til saken med et åpent sinn. Det betyr ikke at du skal legge igjen deg selv og dine erfaringer på gangen når du går inn i rettssalen, men det betyr at du ikke skal ta med deg fastlåste standpunkter i møte med de spørsmål saken reiser. Å møte med et åpent sinn betyr at du lytter kritisk til det du får presentert i retten, og at du er åpen for at ting kan forholde seg annerledes enn det førsteinntrykket ga deg grunn til å tro.

4 Hva betyr det at straffskyld må være bevist?

I straffesaker vil som oftest bevisførselen være det som tar mest tid og er det sentrale i saken. Blir de påståtte handlinger som påtalemyndigheten beskriver i tiltalebeslutningen funnet bevist?

Bevis kan være så mangt. Muntlige forklaringer fra tiltalte, fornærmede, vitner og sakkyndige er én form for bevis. Videre har vi reelle eller tekniske bevis. Det kan for eksempel være gjenstander, DNA-funn, datasporing, bilder osv. En annen gruppe er dokumentbevis. Dette er skriftlig materiale i en eller annen form.

Ingen kan dømmes uten at straffskyld er funnet bevist. I det ligger at påtalemyndigheten både må føre bevis for at tiltalte faktisk har utført de handlinger han eller hun er tiltalt for, og at vedkommende har gjort det med nødvendig skyld. Forenklet handler det siste som oftest om at tiltalte må ha visst hva han eller hun gjorde da handlingene ble utført. Det er bevisførselen i retten, og bare den, som er avgjørende for om straffskyld blir funnet bevist. Det man ellers måtte vite om saken, for eksempel gjennom media, må

man se bort fra. Likedan må en dommer aldri prøve å innhente bevis på egen hånd, for eksempel ved å spørre ut folk utenfor rettssalen eller dra på privat befarings.

At dommerne bare kan ta hensyn til bevis som er ført i retten, handler om det vi kaller retten til kontradiksjon. I dette ligger at hver av partene har rett til å bli hørt og har rett til å bli kjent med hva den andre parten gjør gjeldende, før dom avsies. Rent praktisk betyr det at bare de opplysninger som har vært fremme i retten, kan legges til grunn når saken skal avgjøres. Dersom en dommer fester seg ved opplysninger i saksdokumentene som ikke blir fremmet i rettssalen, kan disse opplysningene med andre ord ikke brukes når dom skal avsies. Alle opplysninger som skal brukes som bevis, må ha vært underlagt kontradiksjon.

I strafferetten er det et grunnleggende utgangspunkt at enhver rimelig tvil skal komme tiltalte til gode. For å kunne domfelle skal retten være overbevist om at tiltalte er skyldig. Det er den samlede bevisvurderingen som er avgjørende. Ved denne vurderingen vil gjerne noen bevis bli tillagt stor vekt, andre mindre. Vi har såkalt fri bevisvurdering i norsk rett. Det betyr at vi i motsetning til mange andre land ikke har regler for hvordan bevisene skal vurderes og vektlegges. En god bevisvurdering skjer når ulike argumenter prøves ut sammen med de andre dommerne. Det skjer i domskonferansen etter at bevisførselen er over. Det er alltid nyttig å ha gjort notater fra bevisførselen til hjelp i domskonferansen.

5 Hva kan oppleves vanskelig?

Mange straffesaker handler om livsforhold som er ukjente og skremmende for de fleste av oss. Det kan handle om vold, overgrep, grusomme skader, ulykkelige skjebner og ikke minst om barn. Sakene kan ofte gjøre sterkt inntrykk, både gjennom de personene som fremstår i retten, og gjennom bilder og film som blir vist. Det er ikke lett å forberede seg på slike inntrykk. For deg som dommer er det en særlig utfordring at du forventes å opptre nøytralt, og at du derfor må unngå å gi uttrykk for hvordan du opplever ting i retten. Om dommerne ikke kan dele opplevelser og inntrykk med utenforstående, så kan de bruke hverandre når de er alene. Gjør det.

Uavhengig av om saken er svært alvorlig eller ikke, og uavhengig av om du er ny eller erfaren som dommer, så kan det gjerne oppleves vanskelig å ta stilling i sakene. En rettssak er i seg selv forvirrende ved at partene gjensidig sår tvil om det den andre påstår. Heldigvis faller ofte ting på plass etter hvert. De fleste spørsmål som melder seg for en dommer innledningsvis i en sak, får en avklaring etter hvert som bevisførselen skrider frem. Selv om det likevel kan oppleves vanskelig å ta stilling, er det viktig å huske på at noen må ta en avgjørelse, og at akkurat du er vist tillit til å ta denne.

6 Hva skjer i domskonferansen?

Etter at forhandlingene i rettssalen er avsluttet, skal dommerne treffe en avgjørelse. Dette skjer i en domskonferanse der meddommerne og fagdommerne i fellesskap drøfter og tar stilling til alle spørsmål i saken. Domskonferansen ledes av en fagdommer.

I domskonferansen tar man først stilling til om tiltalte er skyldig. Dersom tiltalte blir funnet skyldig i noe, går man over til spørsmålet om straff. Det er viktig å skille klart mellom skyld og straff. Om tiltalte var i en vanskelig situasjon på gjerningstidspunktet, eller om det er andre formildende omstendigheter, vil ikke ha noe å bety for spørsmålet om hvorvidt vedkommende er skyldig, men kan være relevant for eventuell straff. Fagdommeren vil kunne gi veiledning i domskonferansen om aktuelle spørsmål, men det er sentralt i vår prosessordning at alle dommerne deltar på lik linje og har én stemme

hver. For at en tiltalt skal kjennes skyldig i en meddomsrettssak i tingretten, må minst to av de tre dommerne stemme for skyld. I en meddomsrettssak i lagmannsretten må minst fem av syv dommere stemme for skyld for at tiltalte skal kjennes skyldig. Med hensyn til fastsettelse av straff gjelder det vanlige flertallskrav både i tingretten og lagmannsretten.

Når du deltar i domskonferanse er det viktig at du tar din del av ansvaret for de avgjørelser som skal fattes. Er det argumenter som du mener bør være med i vurderingen, må du sørge for at de blir tatt opp. At argumenter brynes mot hverandre, gir ofte et sikrere grunnlag for den avgjørelsen som til slutt blir fattet. For å sikre diskusjonen, og dermed grunnlaget for avgjørelsen, er det helt sentralt at man har respekt for ulike syn. Husk at det er taushetsplikt om hva som blir sagt i slike møter.

Ulike syn underveis kan resultere i enighet til slutt eller i at ulike syn kommer til uttrykk gjennom votering. I meddomsrettssakene vil fagdommeren deretter skrive et utkast til en begrunnet dom. Er det forskjellige syn – dissens – vil disse synene komme til uttrykk i dommen. Alle dommerne får domsutkastet til gjennomlesning, og eventuelle endringer blir foretatt. Er det dissens, står du som dommer inne for det som er sagt under den delen av begrunnelsen du stiller deg bak. Dommen blir avsagt ved at dommerne skriver under på siste side av dommen. Fra dette tidspunktet er dommen normalt offentlig.

7 Hva skjer etter at dom er avsagt?

Når dommen er offentlig, kan alle gjøre seg kjent med domsresultatet og begrunnelsen. De kan også få vite om det har vært dissens, og i så fall hvem som mente hva. Det er sjelden at dommere blir identifisert i omtalen av saker i media, men det kan skje. Blir du som meddommer kontaktet av media, bør du unnlate å kommentere forhandlingene og dommen. Et dekkende svar er at det retten har å si, fremgår eller vil fremgå av dommen, og at det ikke er mer å tilføye. Skulle du bli utsatt for uønskede hendelser som meddommer, er det viktig at du melder fra til fagdommeren eller domstolen.

